

HET BUITENGOOR

1. Ligging

Het moerasgebied beslaat een oppervlakte van ca. 35 ha, gelegen in de ruitvormige vierhoek gevormd door de wegen Geel-Postel (NW), Postel-Balen (O) en Mol-Lommel (ZO) en door de

teiten. Het geheel wordt omzoomd door iets hoger gelegen zandgronden, met dennenaanplant en heideontwikkeling.

Het Buitengoor maakte vroeger deel uit van een uitgestrekt laagveenmoeras

een restantje natuur : het Buitengoor.

In het Buitengoor spelen vage grenzen een structuurbepalende rol. De overgangen van droog naar nat, van bos naar struweel en open moeras, van voedselrijk naar voedselarm zorgen

naar Kwaadmechelen leidende vertakking van de Zuidkempense Vaart (N) en ingesloten tussen de recreatiegebieden "Zilvermeer" en "Zilverstrand". Het wordt aan de westkant voortgezet door het Meergoor en voorbij het voornoemde kanaal door het Sluismeer.

Het gebied bestaat uit een centraal gelegen moeras met hoge pijpestrootjepollen en talrijke open slenken, met hier en daar enkele kleine vennetjes, relikten van afgravingen en plagaktivi-

dat zich als een lager gelegen eiland bevond in de immens grote heidevelden rond Mol. De aanleg van afwateringsgrachten, het uitdiepen en leeggraven van meterdiepe trilvenen, het winnen van zand, het bouwen van recreatierreinen is de ondergang geweest voor een groot deel van dit prachtige natuurgebied. Wat overblijft is een villawijk in aanbouw (Sluismeer), een stortplaats van het Provinciaal Domein "Het Zilvermeer" (Meergoor), en toch nog

voor allerlei gradiëntsituaties met hun typische floristische samenstelling. Het water speelt de grootste rol in de milieudynamiek door zowel horizontale als verticale beweging.

2. De vegetatie van het centraal gelegen moeras

Dit moeras strekt zich uit van het noordoosten tot het zuidwesten van het gebied, als een relatief ondiepe depressie in het landschap dat zacht naar het oosten afhelt en waarin het regen- en kwelwater van de omliggende hogere, zandige terreinen, zich verzamelt.

De bodem van dit moeras bestaat uit een dunne sapropeliumlaag (= afgestorven plantenmateriaal dat van de lucht is afgesloten door het water dat gedurende driekwart van het jaar boven het maaiveld staat). Onder deze veenlaag bevindt zich een witte zandgrond, de zogenaamde "Zanden van Mol". De dikte ervan varieert van 5 à 10 cm in het oosten tot 20 à 30 cm in het zuidwesten. Het kwelwater is rijk aan ijzer wat tot uiting komt in de roodbruine kleur en een dun vliesje ijzerbacteriën op het oppervlak. Deze ijzerverbindingen slaan in niet te zuur milieu de in het oppervlaktewater opgeloste mineralen neer, wat het oligotroof (= voedselarm) karakter van het water garandeert. Kalk is eveneens in hoge concentraties aanwezig, wat in de Kempen een zeldzaamheid is. Al deze factoren zorgen voor een uniek milieu met de daar uit voortvloeiende bijzondere flora en fauna.

In het oosten van het moeras bestaat de vegetatie uit neutrofiele tot licht basische soorten behorend tot het knobbiesverbond. Hier vind je in de slenken vooral Cypergrassen en russen. De grootste bijzonderheden zijn de algemeen voorkomende Tweehuizige Zegge en Rijnrus. Van deze laatste is het Buitengoor de enige bekende vindplaats in België. Andere soorten die men er vindt zijn Armbloemige Waterbies, Zomprus en Veldrus. In het slenkwater is Blauwe Zegge vaak dominerend, hier en daar afgewisseld door Geelgroene Zegge en Late Zegge. Een andere curiositeit is het voorkomen van Moeraszoutgras, een slank plantje met uiterst kleine, maar fraaie bloempjes. Rijk aan bijzondere soorten en goed ontwikkeld is de moslaag: tussen

de pollen groeit *Bryum pseudotriquetrum*, een opvallend en prachtig Klauwtjesmos (*Drepanocladus lycopodioides*), Sterretjesmos en veel Levermossen (o.a. *Vetmos*, *Broedkelkje*). Op de pijpewortbulten is vaak een typische zonering van deze mossorten terug te vinden (zie figuur). Deze bulten

verzuring. Verder vindt men er Kleine en Ronde Zonedauw, Witte Snavelbies en Knolrus.

Het vegetatiebeeld van deze zure gronden is volledig veranderd en heeft op sommige plaatsen een hoogveen karakter, wat duidelijk blijkt uit het voorkomen van Veenbes (zie figuur 2).

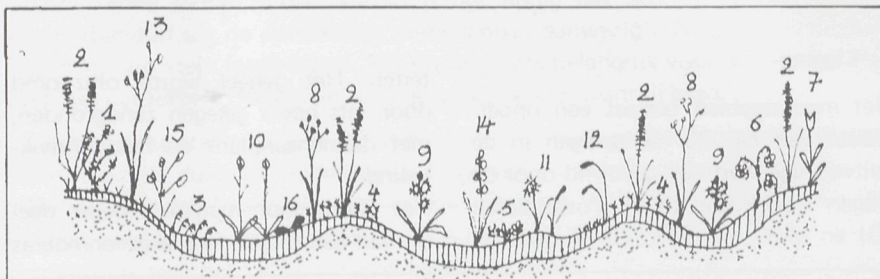

Fig. 1: Vegetatie transect van een neutrale tot licht basische slenk (pH 6, 8-7, 8)

1. <i>Calluna vulgaris</i>	9. <i>Carex demissa</i>
2. <i>Moelinia coerulea</i>	10. <i>C. panicea</i>
3. <i>Drepanocladus</i> spp.	11. <i>C. dioica</i>
4. <i>Campylium stellatum</i>	12. <i>Eleocharis multicaulis</i>
5. <i>Bryum pseudotriquetrum</i>	13. <i>Juncus articulatus</i>
6. <i>Erica tetralix</i>	14. <i>Triglochin palustris</i>
7. <i>Gentiana pneumonanthe</i>	15. <i>Juncus acutifloris</i>
8. <i>Juncus alpino-articulatus</i>
ssp. <i>arthropyllus</i>	16. <i>Ricardie pinguis</i>

groeien vaak uit tot echte heuvels waar op kleine schaal humusvorming plaats vindt, waardoor een totaal ander milieu gevormd wordt. Aan de rand ervan ziet men eerst een strook Dopheide, dan Klokjesgentiaan en Gagel en nog hoger groeien Struikheide en enkele mossorten zoals Gaffeltandmos.

Nog enkele vernoemenswaardige soorten zijn Breedbladig en Slank Wollegras. Het voorkomen van massa's veenmossen is een ander vegetatiebepalend aspect in het Buitengoor. Naarmate je meer naar het zuidwesten loopt, kunnen deze veenmossen uitgroeien tot relatief hoge bulten die een veel minder mineraal karakter hebben dan de slenken in het oosten. Daarbij komt nog dat het water dieper en de sapropeliumlaag dikker wordt. Zeer opvallend in deze slenken zijn Duizendknoopfonteinkruid, Klein Blaasjeskruid en het zeer zeldzame Plat Blaasjeskruid. Tegen de randen van de bulten, op plaatsen met een horizontale waterbeweging groeien ook massaal Beenbreek en Dopheide. Het voorkomen van deze soorten duidt op een lichte

Relatief grote, uitgegraven veentjes vindt men in het zuidwesten van het terrein. Hierin groeit de zeldzame waterlelie (*Nymphaea candida*), Blaaszegge, Waterdrieblad en Knolrus. Op de oevers van de plassen komen Gevelkte Orchis (*Dactylorhiza maculata* ssp. *elodes*) en Welriekende Nachtorchis voor. Het aanschouwen van deze enkele vierkante meter grote venetjes met de prachtige waterlelies, de fragiele bloempjes van Waterdrieblad en de glanzendbruine drijfbladeren van Duizendknoopfonteinkruid roept een diep respect op. Het wordt nog sprookjesachtiger als in de zomer tientallen libellen deze plassen als jachtterrein gebruiken en de talrijke Groene Kikkers de wijfjes lokken met geheimzinnige kwaakconcerten. Met heel veel geluk vindt men hier ook een uiterst zeldzaam, klein orchideetje: *Malaxis*, altijd groeiend bovenop het veenmos. In het westen van dit centraal moeras ligt een lager gelegen, vochtig elzenbos, waar het water uit de omliggende terreinen zich verzamelt en wegstroomt via afwateringskanalen naar de Kleine

Nete. Dit broekbos is een stuk voedselrijker dan het slenkenmoeras maar niettemin een fraai stukje natuur. Planten die men hier vindt zijn o.a. Wilde Kamperfoelie, Cyperzegge en Moerasviooltje.

Het noordelijk heidegebied

Dit terrein is veel droger en het grondwater komt hier zelden boven het maaiveld, met uitzondering van enkele

dieper gelegen slenken waar een heel bijzondere plant groeit : Galigaan. Op open plaatsen in de vochtige heide vindt men Moeraswolfsklauw en Canadese Rus.

De mens heeft hier sterk ingegrepen, deels door het aanleggen van afwateringskanalen, deels door de bouw van het Provinciaal Domein "Het Zilvermeer", dat volledig in een dennenbos ligt. Vanhieruit breidt vliegden zich

sterk uit en dreigt de oorspronkelijke heidevegetatie te verdringen.

Bescherming en beheer

Een paar jaar geleden werd door de Rijksdienst voor Monumenten en Landschappen de klassering van het Buitengoor en het Meergoor ingezet. Het grootste probleem hierbij is het groot aantal eigenaars, verspreid over een honderdtal perceeltjes. De definitieve klassering is nog niet getekend. De algemene doelstelling van het beheer zal erop moeten gericht zijn de bestaande toestand zo intact mogelijk te behouden.

Dit wordt vooral gerealiseerd door een weloverwogen **uitwendig beheer** (invloeden van buitenaf) en specifiek dan zowel kwalitatief als kwantitatief waterbeheer omdat water de belangrijkste milieubepalende factor is.

Kernproblemen zijn hier de volgende :
 — het in stand houden van de grondwatertafel : een daling van bijvoorbeeld 20 cm zou katastrofaal zijn. Het pompen van grondwater en zandwinningsactiviteiten in de directe omgeving zouden absoluut niet mogen

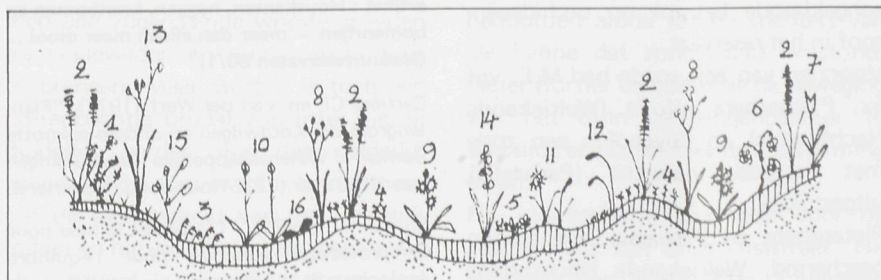

Fig. 2 : Slenk met "zure" vegetatie (pH 3, 8-4, 8).

1. Calluna vulgaris	9. Rhynchospora alba
2. Myrica gale	10. Juncus bulbosus
3. Erica tetralix	11. Sphagnum recurvum ssp. recurvum
4. Narthesium ossifragum	S. Wauriculatum
5. Drosera intermedia	S. contortum
6. Drosera rotundifolia	S. palustre
7. Eleocharis quinqueflora	Calypogeia muellerana
8. Ereophorum angustifolium	e.a.

gebeuren (en hier zijn wel degelijk plannen voor).

— de afwateringsgracht in het noorden van het gebied staat in verbinding met zeer voedselrijke (eutrofe) weide- en akkergronden en er moet ten allen tijde vermeden worden dat dit water in het moeras terecht komt.

— het probleem van de recreatiedruk : het gebied ligt ingesloten tussen twee kampeerterrainen. Bijna elke vorm van betreding, zelfs bij het verrichten van onderzoek, heeft een nadelige invloed op de bestaande flora en fauna.

— de rond het moeras liggende, hoger gelegen zandgronden (vooral dennebos)

Klokjesgentiaan

dienen behouden te worden als bufferzone, temeer omdat deze terreinen een bijdrage leveren aan de kwel in het gebied.

Het **inwendig beheer** moet zich vooral concentreren op het volgen van de grondwatertafel in het moeras. Schommelingen hiervan kunnen grote gevolgen met zich meebrengen. Het opschieten van Den en Berk is hier een voorbeeld van. De meeste van deze bomen zijn nog betrekkelijk jong en waarschijnlijk het gevolg van de droge zomers 1975-76. Het is natuurlijk de vraag of deze bomen in de uitermate vochtige grond blijven leven, maar ondertussen verandert bijvoorbeeld de Berk wel zijn omringende milieu (afgevallen bladeren) en de Den veroorzaakt veel schaduw waardoor de heide geen kans krijgt zich daar te vestigen.

Dit is vooral een groot probleem in het noordelijke heideterrein : onder een dennenbestand groeit in een beginfase alleen maar pijpestrootje en later zelfs niets meer. Het kappen van deze bomen blijkt dus een noodzakelijke beheersmaatregel. De mogelijkheid tot het toepassen van extensieve begrazing met schapen moet zeker en vast overwogen worden, vooral op het noordelijke heideterrein.

Een ander beheersprobleem is de eutrofiëring, die vooral in het zuidwesten zorgwekkend is (invloed van de kamping Zilverstrand). Hier is een massale uitbreiding van Pitrus en Veldrus en in een later stadium *Lisodode* op deze plaats een indicator.

Plaggenbeheer kan gebeuren in de iets drogere pijpestrootjevelden om meer ruimtelijke variatie te creëren.

Al deze beheersmaatregelen kunnen echter uitgevoerd worden wanneer het gebied effectief natuureservaat geworden is maar zover zijn we nog niet.

Literatuur

De Langhe J.E.; Westhoff V. en Dhose R. "Vegetatie van het Buitengoor", *Dumortiera* 12, 1979.

Dick van Straaten
Emellei 25
2130 Brasschaat

Plantenroof veroordeeld!

Op 29 april 1980 werd de Nederlandse tuinarchitect Martinus Essers voor de korrektionele rechtbank van Luik bij verstek veroordeeld tot anderhalve maand gevangenisstraf en een boete van 6000 fr. Aan de BNVR werd 1 fr. morele schadevergoeding toegekend.

Een en ander volgt uit de toepassing van de wet van 12 juli 1973, waarop o.m. het uitvoeringsbesluit van 16 februari 1976 van kracht is.

Deze veroordeling, die een *precedent* is, was het gevolg van een door M. Tihon, conservator van de Thier de la Tombe te Eben-Emael, neergelegde klacht tegen bovengenoemde tuin-

architect. De conservator had de aangeklaagde betrappt op orchideeënroof in het reservaat.

Voorzien van een spade had M.E. vijf ex. *Platanthera bifolia* (Welriekende Nachtorchis) en bovendien een zode met *Parnassia palustris* (*Parnassia*) uitgestoken.

Platanthera en *Parnassia* zijn beiden beschermd. Welriekende Nachtorchis is beschermd tot en met de wortelhals (bijlage B). *Parnassia* valt onder bijlage A en is dus integraal beschermd.

Het belang van deze veroordeling ligt in de eerste plaats in het feit dat dit gebeuren een precedent is waarnaar in de toekomst bij gelijkaardige rechtszaken verwezen kan worden.

Aanvulling bij de literatuurlijst van het artikel : Houtkanten, heggen, knobomen en bomenrijen — meer dan alleen maar mooi ... (Natuureservaten 80/1)

Carrière Cl. en Van der Werf (1977). "Plantengroei op Knotwilgen en andere geknotte Bomen". Wetenschappelijke Mededelingen van KNNV nr. 123. Hoogwoud, Nederland.

Soltner D. (1977). "L'arbre et la haie pour la protection agricole, pour l'équilibre écologique et le cadre de la vie rurale". Coll. Sciences et Techniques Agricoles. Saintes-Gemmes-sur-Loire. 49000 Angers, France.